

Середньовічний теолог Григорій Неокесарійський розмірковував: «людина не народжується з почуттям відповідальності, а набуває його, якщо має віру в Господа. Саме ця віра дає можливість християнину відчутти відповідальність. Однак водночас зобов'язує його знизити відповідальність».

Вивчення етимології слова «відповідальність» в різних мовях свідчить, що всі народи пов'язуються відповідальність з виконанням обов'язків. Оксфордський тлумачний словник англійської мови поняття слова «responsibility» розкриває як «бути відповідальним, зробити будь-що без чужої підказки», «те, за що відповідає особа» [3].

Академічний тлумачний словник української мови роз'яснює поняття «відповідальність» як покладений на когось або взятий на себе обов'язок за певну ділянку роботи, справу, за чийсь дії, вчинки. Слова [1]. Відповідальність також має кілька значень: це те, що людина відповідала за її життя, життя оточуючи її людей, її дії та вчинки, оточуючий світ, а також людина має бути відповідальною перед суспільством та соціумом, яким вона оточена. Бути відповідальним означає думати про близьких їй людей та про наслідки своїх вчинків чи не принесуть вони шкоди.

В «Енциклопедії освіти» «відповідальності» визначено як усвідомлену необхідність співвіднесення власної поведінки із суспільними нормами та установками [2]. У «Психологічній енциклопедії» відповідальність тлумачиться як внутрішня саморегуляція і самодетермінація зрілої особистості, опосередкована ціннісними орієнтаціями, яка виявляються в усвідомленні людиною причини здійснюваних учинків і їх наслідків та в контролі своєї здатності бути причиною змін у навколишньому світі і власному житті [4, с. 60].

Таким чином, професійна відповідальність є професійною важливою характеристикою фахівця будь-якої професії, яка пов'язана із взаємодією з іншими людьми, зокрема і офіцера поліції. Варто наголосити, що професійна відповідальність офіцерів органів національної поліції передбачає стягнення дисциплінарного характеру у разі неправомірного виконання професійних обов'язків.

Під професійною відповідальністю майбутніх офіцерів Національної поліції України розуміємо системну професійну якість особистості, яка є результатом відображення відношення до поставлених обов'язків і які пов'язана з чітко закріпленими нормами, що забезпечує ефективне виконання професійної діяльності. Професійна відповідальність формується у процесі фахової освіти як результат зовнішніх вимог до майбутнього офіцера органів Національної поліції. Розуміння професійної відповідальності офіцерів Національної поліції пов'язане з готовністю курсантів вищих навчальних закладів усвідомлювати необхідність виконання вимог професійних норм і відповідати за свої дії.

Список бібліографічних посилань

1. Словник української мови: в 11 т./АН УРСР, Ін-т мовознавства, за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук думка, 1970–1980. Т. 1. С. 84.
2. Енциклопедія освіти/Акад. пед. наук України; голов. ред. В. Г. Кресь. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
3. Oxford English Dictionary. 2nd ed./ed. by J. Simpson and E. Weiner. Clarendon Press, 1989, P. 772.
4. Психологічна енциклопедія/авт.-упоряд. О. М. Степанов. Київ: Авишвидав, 2006. 424 с.
5. Пономарьов О. С., Серета Н. В., Чеботарьов М. К. Відповідальність як педагогічна категорія: підручник. Харків: НТУ «ХПІ», 2013. 360 с.

Отримано 28.02.2017

УДК 159.9:371.112](477)

Олена Павлівна МАКАРОВА,

*статтний викладач кафедри педагогіки та психології
Фінансового департаменту № 3 (підрозділ поліції превентивної діяльності)
Львівського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5480-5942>*

**ОБҐРУНТУВАННЯ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ
РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
ДЛЯ МАЙБУТНІХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ**

Здійснено теоретичний аналіз становлення та розвитку професійної ідентичності поліцейських в процесі навчання у вищому навчальному закладі системи МВС. Зазначено, що важливим чинником розвитку професійної ідентичності є процес навчання, соціальне оточення та цінності, які притаманні правослоронцям на етапі професійного становлення

Соціально-економічні зміни у суспільстві, що відбулися впродовж останніх двох десятиліть, призвели до трансформації образу світу, що формувався роками. Це викликало масову дезорієнтацію, втрату ідентифікації як на індивідуальному, так і на груповому рівні. У цій ситуації актуалізується пошук нових культурних моделей, ідеологічних схем, соціальних орієнтирів [6], які б стали основою для саморозвитку й особистісного саморозгортання у професійному та життєвому просторі.

Сучасне Українське суспільство потребує висококваліфікованих працівників поліції, тому питання професійного навчання майбутніх правослоронців набуває нового значення і все частіше привертає увагу науковців. Одним із пріоритетних завдань сьогодення є формування кваліфікованої особистості, професіонала-фахівця. Нині зростає інтерес до питань, пов'язаних з організацією та створенням належних умов для розвитку професійної ідентичності особистості. Пошук нових напрямків

у підготовці сучасних фахівців-правоохоронців потребує вдосконалення професійної психологічної освіти, завданням якої є підготовка випускників вищих навчальних закладів системи МВС, ідентичних до обраної професії правоохоронців, з високим рівнем професійної спрямованості, мотивації, сформованим професійним Я-образом та позитивним ставленням до обраної професії. Важливість професійної освіти майбутніх працівників правоохоронної системи обумовлена її значимістю в досягненні таких соціально важливих завдань, які безпосередньо пов'язані з підготовкою висококваліфікованих спеціалістів у сфері правоохоронної діяльності, як захист прав, свобод та інтересів усіх учасників суспільних відносин у процесі динамічного розвитку громадянського суспільства і держави.

Становлення та розвиток професійної ідентичності правоохоронців здебільшого відбувається під час навчання у ВНЗ системи МВС. Розвиток професійної направленості особистості як майбутнього спеціаліста під час навчання у вищому навчальному закладі проходить ряд етапів. По-перше, етап широкого знайомства з професією, пов'язаний зі вступом до нової соціальної ролі, освоєнням загальних наукових та спеціальних основ професії. По-друге, етап спеціалізованого розвитку направленості особистості, який пов'язаний з розвитком професійного інтересу, набуттям упевненості у правильному виборі професії, посиленням інтересу до спеціальних предметів та навчально-виховного процесу. По-третє, етап укріплення професійної спрямованості, пов'язаний з установками на майбутню успішну діяльність, бажаннями та намірами її повного засвоєння. Тож професійний розвиток, розпочинаючись із вибору професії, усвідомлення її змісту і формування власних уявлень про неї, вперше яскраво актуалізується під час навчання у вищому навчальному закладі, де підготовка до виконання професійних функцій стає цілеспрямованою і структурованою, чітко зорієнтованою на певне коло професій [1].

Розвиток професійної ідентичності майбутнього правоохоронця можливий лише в умовах певної професійної спільноти, а саме у вищому навчальному закладі з особливими умовами навчання, коли особистість сприймає цінності, норми та правила цього закладу (системи).

Процес розвитку професійної ідентичності під час навчання у вищому навчальному закладі поділяється на періоди, взаємопов'язані між собою [3]. Розглядаючи професійне навчання як проміжний процес формування професійної ідентичності, бачимо, що в цей період формуються лише її основи. Навчання в цей період здійснюється на таких стадіях: професійно-психологічний відбір, адаптація (формування професійних намірів, залежно від яких змінюється мотивація і відбувається зрушення навчально-професійного мотиву і

сприятиме мети професійної діяльності), професійна освіта та підготовка. У цей час проявляється активність того, хто навчається, його самостійність, але так само з'являються сумніви у правильності професійного вибору, падає інтерес до навчання, практична діяльність (воли відбувається завершальна стадія формування суб'єктивної ідентичності) [2].

З врахуванням до ВНЗ системи МВС у особистості розпочинається період осмислення професійної ідентичності. Потрапляння до певного соціально-професійного середовища сприяє змінам у самосприйнятті та осмисленню перебудов у професійному та особистому житті. Цей період пов'язаний з процесом адаптації до нової ролі, ролі курсанта. Такі зміни призводять на перший рік навчання у виші. Тому доцільніше приділити увагу зменшенню адаптаційного навантаження і розумінню курсантами специфіки та специфіки професійно-освітнього середовища. Адаптація молодого фахівця до професійної діяльності залежить безпосередньо від цінності початкового етапу адаптації до професії, пов'язаної з професійною підготовкою [4].

Мобілізація резервів психічного розвитку курсантів на цьому етапі навчання здійснюється за рахунок мотиваційних установок і побудови дидактичних систем, які оптимізують способи руху до вершин професіоналізму і зрілості особистості. При цьому формування основ професійної ідентичності розглядається в рамках особистісно-позиційного підходу з використанням особистісно-ціннісних та професійно-ситуативних компонентів у практико-орієнтованому навчанні, тренінгу, навчальних завдань та позанавчальній діяльності [2, с. 37].

Для наступного періоду характерним є перехідний момент. За певний відрізок часу курсант оволодіває теоретичним матеріалом, закріплює його під час практичних та семінарських занять, але ще не має можливості застосувати ці знання в практичній діяльності. Тому доцільно якомога частіше надавати курсантам можливість бути залученими до професійної діяльності (патрулювання, проведення рейдів, складання службової документації, проведення профілактичної роботи тощо), але в присутності досвідчених працівників.

Поступове збільшення професійних дисциплін та перебування на практиці під час навчання дає можливість курсантам спробувати себе у реальній практичній діяльності, що допомагає осмислити, які конкретні форми висуває обрана професійна діяльність. Завдяки можливості спробувати себе у практичній діяльності у межах обраної професії курсант отримує задоволення від усвідомлення самого себе як майбутнього професіонала.

Неодмінними умовами досягнення основ професійної ідентичності є активна практика взаємодії з іншими і з собою, особистісне

включення в освоєння професійної діяльності, перший професійний досвід самостійної діяльності в процесі навчання, використання діалогічного підходу у взаємодії викладача, досвідченого офіцера-правоохоронця, куратора і курсанта, що забезпечує поєднання емоційно-ціннісного і професійно-особистісного досвіду їх носіїв [2, с. 37]. Значну увагу на цьому етапі необхідно приділяти самостійній практичній діяльності, основа якої закладається на практичних заняттях і реалізується в період проходження курсантами щорічної практики та стажування на посаді.

Формування професійної ідентичності майбутніх поліцейських включає в себе отримання знань і практичних навичок, які будуть необхідними при виконанні професійних обов'язків. Є доцільним залучати працівників з практичних органів поліції до освітнього процесу, що сприяє формуванню та розвитку професійної ідентичності майбутніх правоохоронців. Професійне становлення майбутніх офіцерів поліції здійснюється послідовно і складається з наступних етапів: базова підготовка; загальна професійна підготовка та підготовка до призначення на посаду. Як зазначає М. Мацишин та О. Мисечко, цей процес включає три взаємозв'язані компоненти: 1) організаційний – база для професійної діяльності; 2) особистісний – забезпечує виконання професійної діяльності; 3) мотиваційний – спонукає до професійної діяльності [5].

Проведений теоретичний аналіз наукових праць з означеної проблеми та отримані протягом дослідження результати дали можливість висвітлити деякі суперечності між необхідністю розвитку професійної ідентичності правоохоронців та існуючою системою психолого-педагогічного впливу і професійного навчання в процесі підготовки у ВНЗ. Це привело нас до думки про необхідність створення комплексної програми, спрямованої на розвиток професійної ідентичності правоохоронців на етапі фахової підготовки у межах профільного освітнього закладу

Список бібліографічних посилань

1. Андрушко Я. С. Особенности формирования профессиональной идентичности будущего милиционера путем применения активных методов обучения. *Наука и мир*. 2013. № 1 (1). С. 315–319.
2. Бисерова Г. К. Педагогические условия формирования основ субъектной идентичности будущего сотрудника ОВД. Елабуга: Изд-во ЕИ КФУ, 2015. 152 с.
3. Заковоротная М. В. Идентичность человека. Социально-философские аспекты. Ростов н/Д: Северо-Кавказ. науч. центр высш. шк., 1999. 221 с.
4. Климов Е. А. Путь в профессионализм (Психологический взгляд): учеб. пособие. М.: МПСИ: Флинта, 2003. 320 с.
5. Мацишин М. О. Особливості педагогічної технології професійного становлення майбутніх офіцерів Державної прикордонної служби України. *Збірник наукових праць [НАДПСУ]*. Хмельницький, 2006. № 37, ч. 2. С. 98–101

6. Становських З. Л. Роль рефлексії у формуванні професійної ідентичності. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2003. Вип. 3. URL: http://library.udpu.org.ua/library/files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/3/vipruk_18.pdf (дата звернення: 19.02.2017).

Отримано 20.02.2017

УДК 159.922

Світлана Миколаївна ПОТАПОВА,

кандидат Харківського національного університету внутрішніх справ

САМОРЕГУЛЯЦІЯ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ

Досліджено роль саморегуляції працівників підрозділів поліції в забезпеченні ефективності їх діяльності. Визначено місце саморегуляції в системі професійної підготовки працівників.

Діяльність працівників підрозділів Національної поліції України нерідко відбувається в важких, небезпечних для життя ситуаціях, в тому числі й пов'язаних із злочинністю, тероризмом. Велика увага приділяється якості та рівню майстерності робітників, що мають знати пробагати злочинам, припиняти їх, розслідувати, здійснювати превентивну діяльність, забезпечувати законність, громадський порядок. Під час виконання службових обов'язків працівники поліції мають бути витриманими, уважними, та неупередженими у своїх діях.

Саморегуляція та самоконтроль фахівця забезпечують характер його професійної взаємодії, поведінки в повсякденній та екстремальній обстановці, особливості реагування на ситуацію, що склалася.

Незважаючи на неоднозначне тлумачення терміна «саморегуляція» і розуміння суті цього феномена різними дослідниками, даній проблемі присвячено багато праць. Науковці відзначають широту впливу саморегуляції на психічні процеси та стани, суттєво значення її в мобілізації та розвитку індивідуальних можливостей людини. Саморегуляція розглядається, перш за все, з позиції її ролі у збереженні психосоматичного здоров'я, особливу роль саморегуляції відводять в підвищенні стресостійкості та опірності проти психотравмуючих факторів у фахівців різних професій.

Проблеми дослідження саморегуляції та самоконтролю як професійно важливих якостей працівників підрозділів внутрішніх справ має велике практичне значення для оптимізації професійної праці, подолання наслідків перевантажень, захисту психічного здоров'я працівників. Всі наведені вище причини обумовили вибір напрямку дослідження.